

Noul sistem de apărare anti-rachetă al Statelor Unite

Radu Dudău

Pe 17 septembrie a.c., președintele american Barack Obama a dat răspunsul public la mult așteptata chestiune a sistemului est-european de apărare balistică anti-rachetă (*ballistic missile defence*, BMD). Renunțând la planul propus de Administrația Bush („planul Bush”, pentru simplitate) în 2007, care consta într-un sistem de 10 rachete interceptor anti-rachetă în Polonia și un radar în Republica Cehă, Administrația Obama a decis să opteze pentru un sistem mai adaptabil, bazat pe tehnologie „dovedită și eficientă din punct de vedere al costurilor” („planul Obama”).

Președintele Obama a invocat două categorii de factori spre a-și întemeia decizia. Pe de o parte, rapoarte ale serviciilor de informații potrivit cărora Iranul, împotriva căruia fusese conceput scutul anti-rachetă est-european, nu a progresat în ritmul anticipat în stăpânirea tehnologiei rachetelor de rază lungă de acțiune. Ele totuși semnaleză o amenințare crescută cu rachete iraniene de rază scurtă și medie de acțiune, care pot lovi ținte din Europa și din Orientul Mijlociu¹. Parcă pentru a confirma temerile americane, armata iraniană a testat, în cadrul unor manevre militare numite „Marele Profet IV”, ce au avut loc pe 27 și 28 septembrie, mai multe rachete Shahab-1, -2, și -3, cu rază scurtă și medie de acțiune. Exercițiile au avut loc

¹ Rachetele de rază lungă de acțiune (*long-range ballistic missiles*, LRBM) au potrivit clasificării Agenției Americane de Apărare Anti-Rachetă (US Missile Defence Agency) o rază de acțiune de peste 5500 de km. Cele de rază intermediară (IRBM) au o rază de acțiune cuprinsă între 3000 și 5500 km, cele de rază medie (MRBM) între 1000 și 3000 de km, iar cele de rază scurtă (SRBM) au traiectorii cu lungime de cca. 1000 de km.

la puține zile după dezvăluirea existenței unei a doua uzine iraniene de îmbogățire a uraniului, care i-a făcut pe liderii american, britanic și francez să anunțe posibilitatea introducerii unui pachet și mai dur de sancțiuni economice împotriva Teheranului, și cu câteva zile înainte de convorbirile directe dintre SUA și Iran de pe 1 octombrie, de la Geneva. Pe de altă parte, decizia a luat în calcul progrese importante semnalate în tehnologia americană a apărării anti-rachetă, cu referire directă la versiunile recente ale rachetelor interceptor Standard Missile-3 (SM-3), la care vom reveni mai jos.

Pe scurt, în cuvintele președintelui american, *„noua noastră arhitectură defensivă în Europa va furniza o apărare mai puternică, mai inteligentă și mai rapidă a forțelor americane și a aliaților Americii. Este mai cuprinzătoare decât precedentul program, desfășoară capacități testate și eficiente din punct de vedere al costurilor, susține și se bazează pe angajamentul nostru de a proteja teritoriul Statelor Unite împotriva amenințărilor cu rachete balistice de rază lungă de acțiune și asigură și îmbunătățește protecția tuturor aliaților noștri din NATO’.*

Dezbaterea generată de decizia strategică a Casei Albe comportă două dimensiuni majore, care însă se condiționează reciproc: pe de o parte, datele de ordin strategic, tactic și tehnologic ale soluției nou-propuse; pe de altă parte, consecințele politice internaționale ale modificării arhitecturii sistemului BMD american. Vom trata pe rând aceste două aspecte.

Sistemele BMD americane

Ideea sistemelor de apărare strategică anti-rachetă a început să ocupe un loc serios în politica externă americană odată cu Administrația Reagan. În 1983 a fost lansată Inițiativa de Apărare Strategică (*Strategic Defense Initiative, SDI*), care își propunea să utilizeze dispozitive laser de mare putere, amplasate la sol și în spațiul extra-atmosferic, pentru a proteja teritoriul SUA de atacul cu rachete nucleare intercontinentale sovietice. Precar din punct de vedere arhitectonic și tehnologic, SDI a tulburat apele echilibrului „terorii nucleare” dintre Statele Unite și Uniunea Sovietică, bazat pe capacitatea fiecăreia dintre cele două superputeri de a răspunde devastator (*second strike capability*) în cazul unui atac cu arme nucleare – echilibru cunoscut ca *mutually assured destruction (MAD)*. În 1984 a fost creată Organizația Inițiativei Apărării Strategice (*Strategic Defense Initiative Organization, SDIO*), în cadrul Pentagonului, care zece ani mai târziu, în primul mandat al Președintelui Clinton, a devenit *Ballistic Missile Defense Organization (BMDO)*. Încheierea

războiului rece a adus schimbări în conceptul defensivei americane anti-rachetă. Ieșirea din binomul opoziției strategice cu URSS și amenințarea cu proliferarea capacităților nucleare prin dobândirea lor de state ostile Washingtonului a dus la trecerea de la concepția „umbrelor” defensive de deasupra teritoriului național la cea de *theater missile defense*, a apărării prin crearea de umbrele protectoare regionale, în arii geografice definite de amenințări concrete. Lucrurile însă nu au avansat în mod semnificativ până în 2002, în primul mandat al Administrației Bush Jr., când BMDO a fost transformată în Agenția de Apărare Anti-Rachetă (*Missile Defense Agency*, MDA). Atât din punct de vedere organizațional cât și al cercetării tehnologice, conceptul BMD a fost impulsivat de percepția Administrației Bush a amenințării strategice din partea Coreii de Nord și a Iranului și a îndoielii că aceste state pot fi descurajate prin mijloace convenționale.

Planul Bush: Sistemul *Ground-Based Midcourse Defense* (GMD)

În 2004, ministerul american al apărării a instalat silozuri de interceptori de rachete intercontinentale în Alaska și în California, în special pentru a preveni un eventual atac nord coreean. Sistemul include și un număr de radare terestre amplasate în diferite locații ale lumii. Pentru contracararea amenințării iraniene, strategii Administrației Bush au considerat necesară amplasarea unei componente terestre anti-rachetă (*ground-based midcourse defense*, GMD) în Europa, care să asigure și o protecție a aliaților europeni.

Planul sistemului balistic european a fost lansat formal în ianuarie 2007, deși a fost discutat public încă din vara lui 2006. Sistemul urma să conștie în 10 interceptori la sol, amplasați în fosta bază militară de la Redzikowo, în nordul Poloniei, un radar de bandă X, amplasat la cca. 150 km sud-vest de Praga și – aspect mai puțin discutat – un al doilea radar, mobil, ce urma a fi amplasat într-o locație nedeterminată, mai apropiată de Iran. În plus, în afară de aferenta infrastructură energetică și de comunicații, era propusă desfășurarea câtorva sute de militari americani pentru operarea și securizarea instalațiilor sistemului. Construcția componentei europene a sistemului GMD urma a fi finalizată în 2013, la un cost de cca. patru miliarde de dolari. După cum arată Steven A. Hildreth și Carl Ek într-un recent raport al *Congressional Research Service*², în 2007, ambele

² Steven A. Hildreth și Carl Ek (2009), “Long-Range Ballistic Missile Defense in Europe”, *Congressional Research Service*, June 22, pp. 6-7

camere ale Congresului american au cerut studii alternative la propunerea sistemului BMD al Casei Albe. Acesta a fost atât un exemplar exercițiu democratic de *checks and balances*, cât și o inițiativă generatoare de idei care, în cele din urmă, a dus la alegerea unei soluții diferite pentru sistemul european anti-rachetă. De exemplu, Ellen Tauscher, membră a Camerei Reprezentanților, propusese încă din 2008 alternativa unui sistem bazat pe o combinație între sistemul naval Aegis și sistemele terestre de tip Patriot (PAC-3) și THAAD (*Terminal High Altitude Area Defense*), ceea ce a anticipat în mod remarcabil soluția pentru care a optat Casa Albă pe 17 septembrie 2009. De asemenea, o serie de rapoarte publicate în prima jumătate a lui 2009 au criticat capacitatea celui de-al doilea radar din sistem de a reacționa eficient împotriva unei amenințări cu rachete balistice iraniene³.

Programul GMD a început testele în 2002, după înființarea MDA (*Missile Defense Agency*), realizând un număr de teste de interceptare cu rezultate mixte, după cum arată Hildreth și Ek⁴. Rezultatele testelor au fost mai încurajatoare începând cu 2006, însă există încă rezerve privitor la capacitatea sistemului de a intercepta rachete înconjurate de ținte false (*decoy*). Hildreth și Ek sintetizează în mod adecvat opiniile privind rezultatele testelor: „*Sușținătorii și numeroși oficiali militari își exprimă încrederea în sistemul instalat, dar alții continuă să pună sub semnul întrebării eficiența potențială a sistemului pe baza istoricului amestecat al testelor de interceptare. Majoritatea observatorilor totuși sunt de acord că sunt necesare teste suplimentare, încununate de succes.*”⁵

Discuția despre succesul practic al sistemului GMD este relevantă din două puncte de vedere. În primul rând, în general, cele mai puternice obiecții față de conceptul însuși al sistemelor anti-rachetă bazate pe principiul *hit-to-kill* (ceea ce înseamnă că, după detectarea prin radar a unei rachete inamice, racheta interceptor este lansată pe o traiectorie controlată de un sistem de calcul, identifică obiectivul, îl urmărește și îl lovește cu mare energie cinetică, distrugându-l⁶) vizează confirmarea

³ E.g., “Iran’s Nuclear and Missile Potential: A Joint Threat Assessment by US and Russian Technical Experts”, EastWest Institute, May 2009, <http://docs.ewi.info/JTA.pdf>; “House Armed Services Committee, Missile Defense Fact Sheet”, H.R. 2647, the FY10 NDAA, prepared by the HASC Staff, June 16, 2009, http://armedservices.house/apps/list/press/armedsvc_dem/md061609.shtml

⁴ Hildreth și Ek, *op. cit.*, p. 4

⁵ *Idem*, p. 5

⁶ O bună prezentare a principiului de funcționare este oferită de firma producătoare a rachetelor SM-3, Raytheon: http://www.raytheon.com/capabilities/products/stellent/groups/public/documents/content/cms_01_055769.pdf

empirică insuficientă a eficienței lor. În al doilea rând, pentru Polonia rachetele interceptor urmau să aibă două trepte, față de cele în trei trepte instalate pe teritoriul nord-american. Deși argumentul era că raza de acțiune necesară în Europa putea fi acoperită numai prin două trepte propulsoare, configurația în două trepte nu a fost testată, ceea ce ar fi făcut incert succesul practic al proiectului GMD european. Și acesta a fost un argument pentru preferarea, de către unii observatori, a sistemelor de tip Aegis, Patriot sau THAAD.

În concluzie, din punct de vedere tehnic, sistemul GMD (*ground-based mid-course defense*) european ar fi costat patru miliarde de dolari, ar fi fost finalizat, în cel mai bun caz, în 2013 și ar fi adus pe teritoriul Cehiei și Poloniei câteva sute de militari americani. Eficiența sa practică ar fi fost îndoielnică, dezbaterea politică intensă din jurul său ținând mai ales de tipul de angajament politic și strategic pe care l-ar fi semnalat instalarea sa.

Planul Obama: Noua concepție BMD

Biroul Secretarului de Presă al Casei Albe a făcut publică o „fișă de date” (*fact sheet*) despre noua concepție a sistemului BMD, fișă a cărei prezentare a fost făcută de către Secretarul Apărării, Robert Gates și de către vice-*chairman*-ul *Joint Chiefs of Staff*, Gen. James E. Cartwright⁷. Sunt prevăzute patru faze de dezvoltare ale noii configurații defensive:

(1) Până în 2011: instalarea unor sisteme anti-rachetă bazate pe sistemul naval de luptă Aegis (*Aegis Combat System*), pe rachetele interceptor SM-3 (*Standard Missile-3*, versiunea Block 1A, utilizată în prezent) și pe sistemul transportabil avansat de supraveghere radar AN/TPY-2. Tehnologia utilizată de aceste sisteme integrate anti-rachetă este de tip *hit-to-kill*, descrisă mai sus.

(2) Până în 2015: instalarea unei versiuni mai avansate a interceptorului SM-3 (Block 1B, cu rază de acțiune mărită) și introducerea unui sistem de radare (senzori) mai performante, cu scopul extinderii ariei protejate contra rachetelor de rază scurtă și medie de acțiune.

(3) Până în 2018: introducerea variantei Block 2A a rachetei SM-3, capabile să doboare și rachete de rază intermediară de acțiune.

⁷ „White House on Evolving Missile Defense Architecture”, The White House – Office of the Press Secretary, Fact Sheet on US Missile Defense Policy, September 17, 2009, <http://www.america.gov/st/texttrans-english/2009/September/20090917135854xjsnommis0.6381494.html>

(4) Până în 2020: introducerea variantei Block 2B a rachetei SM-3, capabile de protecție împotriva tuturor tipurilor de rachete balistice, inclusiv a celor intercontinentale.

Așadar, noul concept va putea fi desfășurat tactic mai de timpuriu, prima fază urmând a deveni operațională în 2011, în vreme ce vechiul proiect ar fi fost funcțional abia din 2013. În plus, în faza a treia, până în 2018, teritoriile tuturor statelor NATO vor fi incluse sub umbrela defensivă a noului sistem, în timp ce „planul Bush” lăsa neacoperit colțul sud-estic al Europei, în care este plasată și România. Apoi, varianta Block 1A a interceptorilor SM-3 este deja folosită pe navele dotate cu sisteme Aegis, ceea ce oferă garanția unui sistem de arme relativ bine testat. În fine, natura mobilă a noului ansamblu defensiv permite deplasarea și reconfigurarea sa în funcție de amenințările concrete, ceea ce îi face flexibil și adaptabil.

În ceea ce privește testarea practică a sistemului BDM Aegis, Agenția de Apărare Anti-Rachetă (MDA) și marina militară americană (US Navy), care gestionează împreună programul Aegis BMD, anunță 19 interceptări reușite din 23 de încercări de pe mare, care includ distrugerea, în februarie 2008, a unui satelit defect aflat în spațiul extra atmosferic. Ultima încercare reușită raportată de MDA a avut loc pe 31 iulie a.c., când o rachetă de rază scurtă de acțiune a fost lansată de la baza americană Barking Sands, din Kauai (Pacific). Racheta țintă a fost lovită de un interceptor SM-3 la cca. două minute după lansarea de pe distrugătorul USS Hopper⁸.

Dezbaterea politică

Rusia. Încă de la anunțarea sa la începutul anului 2007, planul de apărare anti-rachetă est-european a stârnit opoziția vehementă a Rusiei. În repetate rânduri, Vladimir Putin și alți ruși lideri de prim rang au denunțat proiectul ca fiind îndreptat împotriva Federației Ruse, amenințând astfel echilibrul nuclear dintre SUA și Rusia. Desigur, nu doar că decidenții ruși trebuie să fi avut informații despre capacitățile limitate ale proiectului BMD din Polonia și Cehia, dar ministrul rus al apărării, Serghei Ivanov, a declarat într-un interviu chiar înaintea începerii celebrei Conferințe de Securitate de la Muenchen din 2007 că planul american nu poate constitui o

⁸ „Aegis Ballistic Missile Defense Test Successful”, Missile Defense Agency – News Release, July 31, 2009, <http://www.mda.mil>

amenințare pentru forțele balistice ruse⁹. Cu toate acestea, Rusia nu a acceptat niciodată explicațiile americane cu privire la adevăratele intenții ale „scutului” anti-rachetă.

Soluția de compromis propusă de Kremlin în toamna lui 2007 prevedea utilizarea în comun a sistemului BMD și integrarea în arhitectura sa a radarului de la Qabala (Azerbaijan), pe care Moscova l-a închiriat de la statul caspic până în 2012¹⁰. Propunerea, deși a arătat o anumită disponibilitate de cooperare din partea Kremlinului, nu au fost acceptată de Washington, atât datorită stării tehnice precare a instalației azere, cât mai ales datorită insistenței Rusiei ca SUA să renunțe la construirea facilităților militare în estul Europei. Ulterior, ca o contra-măsură, Rusia și-a anunțat intenția de a instala rachete tactice Iskander, de rază scurtă de acțiune, în exclava Kaliningrad, îndreptate împotriva facilităților americane ale scutului anti-rachetă din Polonia și Cehia. Anunțul a fost făcut de Președintele Medvedev în discursul său privind starea Federației Ruse, în ziua comunicării rezultatelor alegerilor prezidențiale americane, din noiembrie 2008¹¹. Medvedev a fost criticat pentru caracterul provocator al declarației și pentru simbolismul nefericit al momentului ei. Dar la fel de nefericită, deși poate nedeliberată, a fost hotărârea Președintelui Obama de a anunța renunțarea la planul anti-rachetă din Europa pe 17 septembrie, în chiar ziua în care Polonia comemora 70 de ani de la invazia sovietică.

Polonia. Numeroși polonezi considerau că țara lor are nevoie de garanții suplimentare de securitate contra asumării unui risc mărit de a fi atacată, datorită prezenței pe teritoriul lor a rachetelor americane. În plus, mulți polonezi erau preocupați de răspunsul Rusiei. Ultimele două guverne poloneze au solicitat Statelor Unite să livreze Poloniei baterii de rachete Patriot, pentru protecția împotriva rachetelor de rază scurtă și medie de acțiune. În special guvernul național-populist al lui Jaroslaw Kaczynski a susținut cu hotărâre încheierea unui acord de bază între Varșovia și Washington. Ulterior, guvernul de centru-dreapta al lui Donald Tusk a manifestat o tendință de a negocia mai dur condițiile instalării interceptorilor

⁹ Michael Stuermer (2008), *Putin and the Rise of Russia*, London: Weidenfeld and Nicholson, p. 10

¹⁰ „Putin Proposal Stirs Media Interest”, *BBC News*, June 8, 2007, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6734265.stm>

¹¹ La sfârșitul lui ianuarie 2009, ca apreciere a politicii noului președinte american de a nu insista cu instalarea scutului, Kremlinul a anunțat suspendarea deciziei de instalare a rachetelor Iskander în Kaliningrad.

americani. Varșovia a devenit mult mai insistentă în cererea de instalare a sistemului defensiv Patriot.

Acordul a fost semnat, în cele din urmă, pe 20 august 2008, probabil și datorită îngrijorării create de intervenția militară a Rusiei în Georgia. Prin acord, SUA a oferit Poloniei asigurări suplimentare de securitate, pe care ministrul polonez de externe, Radek Sikorski, le-a caracterizat ca „un fel de întărire a articolului 5 din Tratatul de la Washington”, precum și promisiunea furnizării de rachete Patriot¹².

Cea mai mare parte a opiniei publice poloneze nu a aprobat instalarea ideea instalării scutului anti-rachetă. Majoritatea obiecțiilor erau legate de percepția încălcării suveranității naționale și de percepția că securitatea națională nu este mărită, ci micșorată. Totuși, din nou, intervenția Rusiei în Georgia și amenințarea instalării rachetelor Iskander în Kaliningrad au mărit susținerea publică față de sistemul BMD și pentru instalarea unei baterii de rachete Patriot. Acordul nu a fost ratificat de legislativul polonez, decizia fiind amânată în așteptarea unui angajament ferm din partea noului președinte american. Pe 21 mai 2009, Departamentul de Stat a confirmat că, indiferent de decizia privind desfășurarea planului scutului anti-rachetă, guvernul american intenționează să instaleze o baterie de rachete Patriot în Polonia până la sfârșitul acestui an.

Cehia. Sondajele de opinie publică arată că aproape 70% dintre cehi se opuneau față de planul scutului anti-rachetă, invocând temeri asemănătoare cu cele ale vecinilor polonezi. În plus, societatea cehă manifestă o aversiune față de prezența oricăror trupe străine pe teritoriul național.¹³

În privința facilității radar din Cehia, atât Departamentul Apărării cât și cel de Stat au anunțat posibilitatea ca Rusia să poată inspecta situl militar ceh, însă oficialii cehi au subliniat mereu că o astfel de decizie care ține de suveranitatea statului ceh și că nu poate fi luată decât de Cehia. În fine, acordul de instalare a radarului a fost semnat la Praga, pe 8 iulie 2008. Acordul include angajamentul SUA de a include Cehia sub umbrela defensivă a sistemului BMD Aegis de pe navele militare americane din Marea Mediterană¹⁴. Ca și în cazul Poloniei, ratificarea acordului a fost amânată de parlament până la exprimarea limpede a punctului de vedere al noii

¹² "US Missile Deal Gives Poland Patriots, Bolstered Defense Ties", *AFP*, August 20, 2008

¹³ "Poll: 70 Percent of Czechs Oppose US Missile Defence Plan", *Associated Press*, January 8, 2008, <http://www.encyclopedia.com/doc/1A1-D8U1O9NG3.html>

¹⁴ "US to Give Czechs Ballistic Missile Defense", *Washington Post*, July 16, 2008, <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2008/07/15/AR2008071502663.html>

administrații americane. Desigur, decizia din 17 septembrie a Președintelui Obama a făcut revolută această chestiune.

Alte state europene și NATO. „Proiectul Bush” al scutului anti-rachetă a suscitat controverse în diferite alte capitale europene. Ministrul german de externe de la acea dată, Frank-Walter Steinmeier, a reproșat administrației Bush că a acționat fără a discuta suficient cu țările afectate, iar ex-președintele francez, Jacques Chirac, a avertizat împotriva unei „noi divizări în Europa”. Ministrul luxemburghez de externe, Jean Asselborn, a descris planul Bush ca o „risipă incomprehensibilă de bani”¹⁵. Pe de altă parte, prim-miniștrii Marii Britanii și ai Danemarcei au susținut proiectul scutului ca mijloc de apărare împotriva agresiunii din partea unor state ostile și imprevizibile.

În ceea ce privește Alianța Nord-Atlantică, în iunie 2007, miniștrii apărării din statele membre au decis realizarea unui studiu asupra unui sistem complementar de apărare anti-rachetă, care să acopere și partea sud-estică al Europei, neprotejată în planul Bush al scutului central-european. Apoi, la summitul NATO de la București, din aprilie 2008, statele membre au asumat în declarația finală ideea că sistemul anti-rachetă al SUA din Europa centrală face parte din arhitectura defensivă a Alianței.

Reacții la anunțului Președintelui Obama

Anunțul Președintelui Obama a suscitat atât reacții de laudă cât și de critică virulentă. În politica internă a SUA, încă din perioada campaniei electorale din toamna lui 2008, Barack Obama a exprimat rezerve față de conceptul de defensivă anti-rachetă al Administrației Bush, reflectând în manieră moderată opoziția taberei democratice față de acel proiect. *Think-tank*-urile apropiate de gândirea Partidului Democrat au dezaprobat mereu politica Administrației Bush de a antagoniza Rusia prin insistența de a instala un dispozitiv de arme de eficiență îndoielnică, pierzând din vedere tabloul strategic global, în care principalele probleme din politica externă a Americii depind direct de cooperarea Rusiei: 1) stoparea programului nuclear al Iranului și redobândirea influenței asupra procesului de pace din Orientul Mijlociu; 2)

¹⁵ „America’s Controversial Missile Shield: Where Does Germany Stand?”, *Spiegel Online*, March 26, 2007, <http://www.spiegel.de/international/world/0,1518,473952,00.html>; „France Calls For Dialogue on US Anti-Missile Defense System”, *Agence France Presse (AFP)*, February 21, 2007

aprovizionarea trupelor americane și NATO din Afganistan; 3) neproliferare nucleară¹⁶.

Noua politică externă americană, deși coerentă din punct de vedere conceptual, depinde de realismul supozițiilor și priorităților sale. Or, tocmai acestea sunt atacate de mediile de gândire apropiate conservatorismului american. Într-o interesantă dezbatere găzduită de *New York Times*, A. Wess Mitchell, președintele Centrului pentru Analiza Politicii Europene din Washington, critică decizia lui Obama pentru supoziția eronată, în opinia sa, că Rusia va deveni mai cooperantă în problema iraniană ca urmare a concesiilor americane de a abandona scutul est-european. Mitchell nu vede nici voința și nici capacitatea Rusiei de a se angaja în măsura așteptată de Washington în presiuni politice suplimentare asupra Teheranului. În plus, el acuză Casa Albă de ignorarea deteriorării mediului de securitate est-european prin semnalul de încurajare transmis Rusiei odată cu renunțarea la scutul GMD anti-rachetă. Mitchell semnaleză riscul ca o eventuală mișcare brutală a Rusiei împotriva unui stat din regiune – nominalizând Ucraina – să ducă, în final, la creșterea probabilității ca sprijinul militar american să fie necesar. Pe o linie asemănătoare, Nile Gardiner, directorul *Institutului Margaret Thatcher pentru Libertate* din cadrul *Fundației Heritage*, consideră că Administrația Obama trimite un semnal complet fals unei Rusii agresive și intimidante față de foștii sateliți socialiști. „*Subminează dramatic relația trans-atlantică și va fi văzută ca o trădare de doi dintre cei mai apropiați aliați ai Americii din Europa centrală și de est. Administrația subminează influența strategică a Americii în Europa prin încheierea acestui târg cu Rusia. Implicația periculoasă este prea limpede: Washington este dispus să-și sacrifice prietenii și aliații pe altarul oportunității!*”, continuă Gardiner într-o notă emoțională, dar care este o bună descriere a stării de spirit în *think-tank*-urile est-europene¹⁷.

Într-o direcție înrudită, David Kramer de la *German Marshall Fund* are dubii față de supoziția Administrației Obama că această concesie făcută Moscovei va îmbunătăți perspectivele negocierii unui tratat post-START. Este adevărat că Rusia s-a arătat profund deranjată de abandonul american al tratatului ABM (*Anti-Ballistic Missile Treaty*), din care SUA s-au retrat după treizeci de ani, în 2002. Totuși,

¹⁶ Andrew Kutchins, „Responding to New Conditions”, in *The Fallout of a Reversal on Missile Defense*, New York Times, 17 septembrie 2009

¹⁷ A. Wess Mitchell, „The Wrong Signal to Europe”, in *The Fallout of a Reversal on Missile Defense*, New York Times, 17 septembrie 2009

interesul fundamental al Moscovei este de a nu reduce semnificativ numărul de rachete balistice intercontinentale, în condițiile în care arsenalul nuclear constituie unul dintre pilonii influenței globale a Rusiei și în perspectiva extinderii programului BMD al SUA.

În fine, Lisbeth Grondlund, de la *Programul de Securitate Globală* al *Union of Concerned Scientists* consideră că decizia președintelui american este pe deplin justificată, dată fiind garanția extrem de scăzută a eficienței și a fiabilității sistemului GMD. Desigur, această linie de argumentare nu ia în considerare faptul că, încă de la lansarea programului *Strategic Defense Initiative* de către Ronald Reagan, în 1983, conceptul defensivei strategice anti-rachetă a fost un instrument diplomatic foarte puternic, în ciuda meritelor tehnologice incerte. Pentagonul a cheltuit peste 100 de miliarde de dolari pentru cercetarea și dezvoltarea sistemului BMD, fără a avea încă proba convingătoare a capacității sistemului de a răspunde eficient în condiții de luptă.

În planul internațional al dezbaterii, Rusia nu și-a ascuns satisfacția față de decizia americană. Președintele Medvedev a reacționat imediat după declarația lui Barack Obama printr-o intervenție televizată, exprimându-și satisfacția și disponibilitatea de a „lucra împreună pentru a dezvolta măsuri eficiente contra riscurilor de proliferare a rachetelor.” (*RIA-Novosti*, 18 septembrie, citată de Pavel Baev)¹⁸. Și premierul Putin a avut cuvinte de laudă pentru decizia lui Obama, însă el a sugerat că Rusia nu datorează Statelor Unite nici un gest de reciprocitate pentru „această abrogare a limitărilor în cooperarea cu Rusia”, care ar trebui urmată de altele, precum acceptarea Rusiei în Organizația Mondială a Comerțului.¹⁹

Pe de altă parte, Cehia și Polonia – în special cea din urmă – s-au arătat extrem de dezamăgite de decizia americană, după ce vreme de mai bine de doi ani Washingtonul a insistat în relațiile cu cele două capitale pentru încheierea acordului de găzduire și utilizare a facilităților scutului GMD. De altfel, una dintre întrebările fără răspuns ridicate de declarația din 17 septembrie a liderului american privește statutul Acordurilor încheiate de SUA cu Polonia și Cehia, acorduri ce sunt documente cu efecte juridice obligatorii. După cum remarcă Marek Madej, „*Aceste documente* [acordul din august 2008 și Declarația privind cooperarea strategică polono-americană, care îi este atașată] *sunt cele mai importante rezultate ale negocierii*

¹⁸ Pavel K. Baev, „Gulf Widens Between Putin and Medvedev”, *Eurasia Daily Monitor*, Vol. 6., nr. 172, 18 septembrie 2009

¹⁹ www.newsru.com, 18 septembrie

dintre SUA și Polonia asupra apărării anti-rachetă, care au fost costisitoare din punct de vedere politic pentru Polonia, deoarece au deteriorat relațiile polono-ruse și au afectat negativ imaginea Poloniei printre unii aliați europeni. Mai mult, anunțul a venit înainte ca Statele Unite și Polonia să convină asupra termenilor Acordului privind Statutul Forțelor (SOFA), care urma să detalieze plasamentul trupelor americane în Polonia și, prin urmare, înainte de încheierea convorbirilor pe marginea instalării rachetelor Patriot în Polonia. Din perspectivă poloneză, o astfel de instalare ar fi cel mai tangibil beneficiu derivat din cooperarea dintre SUA și Polonia în materie de defensivă anti-rachetă. Totuși, fără acordul SOFA, instalarea rachetelor Patriot nu poate avea loc²⁰. Cât despre opinia publică, Madej distinge două tipuri de critici: ale celor care susținuseră inițiativa scutului, dar care reproșează guvernului Tusk că a negociat prea dur și ale celor care s-au opus proiectului din capul locului, susținând că sistemul ar aduce Poloniei mai multe costuri decât beneficii. În orice caz, o opinie larg împărtășită în Polonia este că abandonarea de către SUA a relațiilor ei privilegiate cu Polonia, constituie prețul plătit în cadrul unor negocieri mult mai cuprinzătoare cu Rusia, în care mizele americane (Iran, Afganistan și neproliferarea nucleară) sunt mai ridicate.

Pentru alți aliați tradiționali ai Americii, vestea dată de Obama nu a fost deloc amară. Turcia, consideră Soner Cagaptay, director al *Turkish Research Program* din cadrul *Washington Institute for Near East Policy*, poate folosi oportunitatea oferită de planul de reamplasare a facilităților sistemului anti-rachetă. „*Washingtonul a anunțat deja că va poziționa interceptorii de rachete cu rază medie de acțiune în jurul Mediteranei, iar Turcia este o posibilă locație pentru acest sistem. Alături de știrea că SUA va vinde Ankarei rachete Patriot în valoare de 7,8 miliarde de dolari, care pot fi folosite împotriva rachetelor iraniene de rază scurtă, acestea sunt vești bune pentru pașii făcuși de SUA față de Iran, ca și pentru legăturile dintre SUA și Turcia, care au intrat în picaj după războiul din Irak.*”²¹ Turcia are interesul de a se impune în rivalitatea regională cu Iranul și nu poate decât saluta ocazia de a realiza acest lucru cu mijloacele altora.

În fine, reacția Bucureștiului nu a fost la fel de intensă emoțional precum în statele central-europene direct afectate de decizie, însă atât oamenii politici cât și

²⁰ Marek Madej (2009), „Obama’s Missile Defense Rethink: The Polish Reaction”, *Bulletin of the Atomic Scientists*, 30 septembrie, <http://thebulletin.org/web-edition/features/obamas-missile-defense-rethink-the-polish-reaction>

²¹ Soner Cagaptay, „The Silver Lining in Turkey”, in *The Fallout of a Reversal on Missile Defense*, New York Times, 17 septembrie 2009

comentarii s-au arătat alarmați de redefinirea rapidă a priorităților strategice în politica externă americană și de posibilitatea ca România, alături de blocul statelor est-europene, să-și piardă relevanța strategică în relațiile cu SUA ca efect al unui *grand bargain* dintre Washington și Moscova, în tradiția negocierilor din timpul războiului rece, cu „puneri la pachet” (*linkages*) ale chestiunilor negociate și cu inevitabile concesiile pe anumite planuri pentru realizarea intereselor prioritare (*trade offs*).

O astfel de evaluare este însă prematură. Echipa lui Barack Obama anunțase încă din perioada de tranziție instituțională, după alegeri, schimbări importante de ordin strategic și tactic în politica externă americană. Capacitatea țărilor mici și mijlocii din Europa de a influența aceste procese în desfășurare e limitată, dar nu este nulă. Așa cum a declarat ministrul de externe al Poloniei, Radek Sikorski, decizia renunțării la „planul Bush” arată că „pentru Statele Unite, Polonia nu este decât un partener regional.”²² Această „lecție de realism” este cu atât mai valabilă pentru celelalte state est-europene, lipsite de caracterul special al relației cu SUA pe care, în mod tradițional, îl are Polonia. Pe de altă parte, noua administrație de la Casa Albă trebuie și poate să acționeze în viitorul apropiat pentru a elimina percepția capitalelor est-europene cum că ar fi neglijate, dacă nu chiar trădate de SUA, după ce au făcut ani de-a rândul eforturi apreciabile de solidaritate politică și militară cu Washingtonul. Fără îndoială, Casa Albă poate da Europei de est atenția de care aceasta are nevoie, plecând de la gesturi așteptate de prietenie, precum eliminarea vizelor pentru călătoriile în SUA și mergând până la contribuția concretă la mărirea potențialului defensiv al acestor state.

²² Interviu al postului de televiziune TVN24, citat de Mediafax, 20 septembrie 2009